

20
21

RAPPORT

Vad granskar granskningsnämnden?

— ■
Producerad av
Näringslivets medieinstitut

RAPPORT

Vad granskar granskningsnämnden?

01 INLEDNING	3
02 HUR GRANSKNINGSNÄMNDEN ARBETAR	6
03 FALLEN SOM GRANSKADES I APRIL 2021	11
04 FALL SOM INTE GRANSKADES I APRIL 2021	16
05 ANALYS OCH SLUTSATSER	23

Publicerad oktober 2021. Rapportförfattare är Blanche Sande.

Om Näringslivets medieinstitut

Näringslivets medieinstitut (NMI) ska bidra till kvalitetshöjning i svenska nyhetsmedier genom kritisk granskning och öppen diskussion. Ämnen som NMI bevakar inkluderar saklighet, opartiskhet och pressetik.

Inledning

Public service finansieras av skattebetalarna, och staten kräver i gengäld bland annat att dess program ska vara sakliga och opartiska.

Dessa regler knyter an både till Regeringsformens princip att förvaltningsmyndigheter ska iaktta saklighet och opartiskhet,¹ och till mediernas publicitetsregler, där det bland annat fastslås att "massmediernas roll i samhället och allmänhetens förtroende för dessa medier kräver korrekt och allsidig nyhetsförmedling".² För de kommersiella etermediebolagen – exempelvis TV4 – gäller liknande regler, men inte kravet på opartiskhet.

Granskningsnämnden för radio och tv är en central institution när det gäller frågan om public service-företagens opartiskhet. Till nämnden kan lyssnare och tittare anmäla inslag som de upplever är partiska. Dess beslut framhålls ibland som en sorts facit när det gäller hur väl public service lever upp till kraven. När opartiskheten i enskilda program ifrågasätts brukar nämndens friande eller fällande beslut utgöra slutpunkt i diskussionen.

Ett exempel är det skriftliga svar som kulturminister Amanda Lind (MP) gav på en moderat riksdagsledamots fråga. Ämnet var vilka åtgärder hon avsåg att vidta för att skattefinansierade medier ska förhålla sig neutrala och opartiska.

Granskningsnämnden för radio och tv vid MPRT har i uppdrag att granska att sändningarna uppfyller villkoren. Alla som anser att innehållet i en sändning bryter mot villkoren kan anmäla det för prövning hos granskningsnämnden. Att det är ett självständigt beslutsorgan som ansvarar för granskningen är avgörande för public service oberoende.³

1 1 kap 9 § Regeringsformen (1974:152)

2 <https://www.sjf.se/yrkesfragor/yrkesetik/spelregler-press-radio-och-tv/publicitetsregler>, 2021-10-10

3 Svar på skriftlig fråga 2020/21:2370, https://www.riksdagen.se/sv/dokument-lagar/dokument/svar-pa-skriftlig-fraga/neutralitet-och-opartiskhet-hos-public-service_H8122370, 2021-10-05

Det fastslås i Radio- och tv-lagen att granskningsnämnden genom granskning i efterhand ska övervaka public service-bolagens efterlevnad av både den aktuella lagen och programrelaterade villkor.⁴ Till dessa räknas sändningstillståndens, som när det gäller public service ställer krav på opartiskhet och saklighet.

Public service-bolagen gör anspråk på att vara just sakliga och opartiska. Överträdelser är ovanliga och i de fall sådana sker handlar det om olycksfall i arbetet, heter det. När deras förmåga att leva upp till sändningstillståndens krav ifrågasätts hänvisas regelmässigt till granskningsnämnden. Nyligen sade exempelvis Sveriges radios vd Cilla Benkö i inledningen till ett frukostseminarium om opartiskhet:

– Ibland låter det faktiskt i debatten som att vi blir sämre och sämre på att klara av opartiskhetskravet. Och då är det viktigt att komma ihåg att Sveriges radio har inte fällts en enda gång under hela förra sändningstillståndspanoroden, och inte heller under nuvarande sändningstillståndspanorod, för att vi inte klarar opartiskheten i vår politiska rapportering.⁵

Det är inte första gången hon har använt granskningsnämnden som ett försvar mot anklagelser om opartiskhet. I en intervju i Magasinet Neo (13/10 2015) sade hon:

– Det är klart att man inte till 100 procent kan veta att man är [opartisk], men jag tycker att en ganska bra värdeätare är utfallet i Granskningsnämnden. Förra året anmäldes vi 425 gånger, åtta gånger blev vi fällda. Av de åtta fällningarna handlade två om opartiskhet. Det är en ganska bra värdeätare. Skulle vi fallera ofta skulle det ju se sämre ut i den statistiken.⁶

SVT:s vd Hanna Stjärne använder samma argument. Förra året, då Sverigedemokraterna ville kalla public service-bolagens chefer till kulturutskottet för att stå till svars för vad SD ser som brister i opartiskheten, skrev Stjärne:

Det är anmärkningsvärt och jag har inte hört talas om något liknande i Sverige. Vi har ett system med en Granskningsnämnd dit synpunkter kan framföras. Det gäller alla, även politiker.⁷

Och Charlotta Friborg, ansvarig utgivare för SVT Nyheter och Morgonstudion, svarade på en fråga om kritiken gällande public service-bolagens eventuella opartiskhet:

⁴ 16 kap 2 § Radio- och tv-lag (2010:696)

⁵ Frukostseminarium "Opertisk, vad är det?", 2021-09-23

⁶ <https://magasinetneo.se/artiklar/vi-klarar-vart-uppdrag/>, 2021-09-10

⁷ <https://www.svt.se/kultur/svt-chefen-forslaget-ar-forvanande-och-ovanligt>, 2021-09-10

– Jag märker att public service har blivit en del av en politisk debatt som just nu är intensiv (...) Kritiken skiljer sig inte så mycket åt, men skillnaden är att det för public service finns en särskild möjlighet att få både opartiskhet och saklighet prövad – inom ramen för Granskningsnämnden.⁸

Vad public service-bolagens representanter säger är underförstått att granskningsnämnden är tillräckligt heltäckande och effektiv för att garantera opartiskheten i public service. Man får intrycket att om granskningsnämnden inte har fällt ett program så lever det upp till kraven. Samtidigt krävs det normalt att en lyssnare eller tittare har anmält programmet för att det ska granskas, och det är långt ifrån alla anmälningar som resulterar i en granskning.

Den här rapporten syftar till att skapa en överblick över granskningsnämndens arbete. NMI har valt att undersöka samtliga beslut under en månad (april 2021, månaden just innan arbetet med denna rapport inleddes). Tidigare har NMI undersökt exempelvis hur nämnden prövar kravet på saklighet, samt vilka publiceringar som fälls respektive kritiserar.

I april i år togs sju av 88 fall upp för granskning. Fallen byggde på närmare 200 anmälningar. Normalt brukar en högre andel av ärendena granskas – 2020 ledde 42 procent av de ärenden som inte avskrevs (något som sker om det till exempel inte går att utröna vilket program anmälan gäller eller om anmälaren är anonym) till granskning.⁹ Det är värt att notera att april 2021 inte var en representativ månad. I ett mejl förklarar den biträdande enhetschefen på Myndigheten för press, radio och tv Anna Dingertz att detta dels berodde på att enbart ett sammanträde kunde hållas med hela nämnden samlad, dels på att inga granskningar genomfördes av en ensam ordförande, något som annars är fallet i de flesta friande granskningarna.

Tvärtemot vad man skulle kunna tro är de anmälningar som granskas långt ifrån alltid de som gäller vad som ser ut som de mest problematiska inslagen, eller de mest uppmärksammade fallen. NMI drar slutsatsen att granskningsnämnden prioriterar de mest principiellt intressanta fallen – med andra ord inslag som befinner sig i en gråzon där det inte är självklart om exempelvis SVT eller SR har gjort rätt eller fel. Sammantaget konstaterar rapporten att program som inte har blivit fällda av granskningsnämnden inte med någon nödvändighet lever upp till kravet på opartiskhet.

⁸ Ibid.

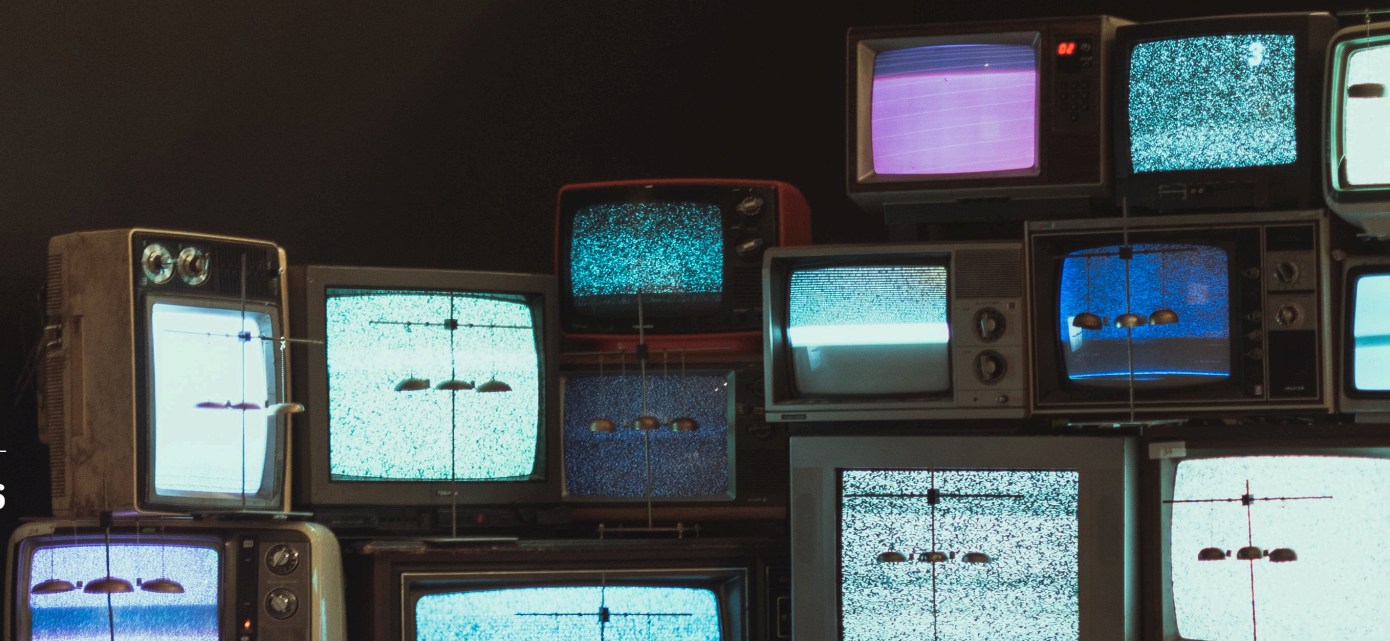
⁹ Myndigheten för press, radio och tv, årsredovisning 2020, [https://www.mprt.se/globalassets/dokument/publikationer/arsredovisningar/arsredovisning-mprt-2020.pdf](https://www.mpr.se/globalassets/dokument/publikationer/arsredovisningar/arsredovisning-mprt-2020.pdf)

Hur granskningsnämnden arbetar

Granskningsnämnden för radio och tv är en del av Myndigheten för press, radio och tv (MPRT). Nämnden består av sju ordinarie ledamöter (varav en ordförande) och fyra ersättare. Samtliga utses av regeringen. Deras uppdrag är att pröva om innehållet i radio- och tv-sändningar följer reglerna i radio- och tv-lagen (RTL) samt i respektive sändningstillstånd. Sändningstillstånden ser olika ut för olika kanaler; exempelvis behöver public service-bolagen vara opartiska medan inget sådant krav ställs på exempelvis kommersiella TV4.

Granskningar genomförs i första hand på initiativ av lyssnare och tittare. När en anmälan inkommer väljer nämnden mellan fyra alternativ:

- **Avskrivning.** Anmälningar avskrivs om det exempelvis inte går att identifiera vilket program eller inslag de gäller, om det har gått för lång tid sedan det sändes eller om anmälaren är anonym.
- **Beslut att inte granska.** Sådana beslut fattas om anmälan gäller material som enbart har publicerats på SVT:s eller SR:s hemsida, om det inte finns skäl att anta någon överträdelse av lagar/regler, eller om det aktuella fallet inte bedöms vara tillräckligt viktigt.

De regler programbolagen har att förhålla sig till vid bedömningen är följande.

I sändningstillstånden:

- **Opartiskhet.** Kontroversiella ämnen får inte behandlas på ett ensidigt sätt, representanter för programföretaget får inte ta ställning i kontroversiella frågor, och den som blir "klart utpekad och kritiserad" måste få bemöta kritiken. Detta krav gäller enbart public service-bolagen.
- **Saklighet.** Uppgifter "som är av betydelse" ska vara korrekta, och betydelsefulla uppgifter får inte utelämnas så att inslaget blir vilseledande. Om uppgifter är felaktiga men programföretaget har gjort en "rimlig kontroll" före sändning, betraktas det dock inte som ett brott mot saklighetskravet.
- **Beriktigande och genmäle.** Felaktiga sakuppgifter ska rättas och berörda parter ska få möjlighet att bemöta information.
- **Respekt för privatlivet.** Individens privatliv ska respekteras, utom i de fall där allmänintresset väger tyngre. Från och med 2021 är det inte längre granskningsnämnden utan medieombudsmannen som prövar frågan.
- **Hänsyn till mediets genomslagskraft.** Programbolag ska ta hänsyn till programmens utformning, ämnen och sändningstid, exempelvis när ett program behandlar våld, sex eller droger. Program får inte sändas som kan uppfattas som uppmaning till brott, eller är "uppenbart kränkande" med avseende på kön, etnicitet, nationalitet, religion eller sexuell läggning. Bedömningen görs med hänsyn till om programmet har en satirisk eller humoristisk karaktär.

Regler i radio- och tv-lagen i urval:

- **Reklam.** Public service-bolag får inte sända reklam, annat än för egna program.
- **Sponsring.** Sponsring måste följa vissa regler, och rätten att ta emot sponsorer är begränsad för public service-bolagen.
- **Otillbörligt kommersiellt gynnande.** Smygreklam får inte förekomma.

En viktig detalj är att sändningstillstånden för SVT och SR inte omfattar programbolagens hela verksamheter. Sändningstillståndet för SVT omfattar enbart TV och text-TV – inte det som publiceras på SVT Play, eller artiklar på SVT:s hemsida. Och sändningstillståndet för SR gäller enbart det som sänds i radio, inte poddar eller artiklar på hemsidan. Där sändningstillståndet inte gäller finns inte

heller några krav på exempelvis opartiskhet eller saklighet. Flera anmälningar till granskningsnämnden avfärdas av just detta skäl.

Från och med 1 januari 2021 prövar granskningsnämnden inte frågor om intrång i privatlivet när det gäller public service. Den som vill anmäla innehåll på exempelvis SVT Play eller SR:s hemsida kan numera vända sig till medieombudsmannen, men bara om anmälaren själv har lidit publicitetsskada. Medieombudsmannen prövar dock inte saklighet eller opartiskhet. Betydande delar av public service-bolagens produktion är med andra ord undantagna från granskning när det gäller saklighet och opartiskhet. En intressant detalj i sammanhanget är att de två enskilt mest anmälda programmen i april, "Persona non grata" om Soran Ismail och Göran Lambertz presskonferens – som båda blev mycket omdiskuterade när de publicerades – undgick granskning av just detta skäl.

I april 2021 fattade granskningsnämnden beslut i 88 ärenden. Av dessa beslutade granskningsnämnden att inte granska 81 stycken. Av de återstående sju inslagen friades sex.

En anmälan till granskningsnämnden kan gälla brott mot flera regler; till exempel kan bristande saklighet vara ett tecken på partiskhet. Det framgår inte alltid av anmälan vilken del av sändningstillståndet eller RTL anmälaren menar att ett inslag har brutit mot. Enligt NML:s bedömning gäller de anmälningar som granskningsnämnden fattade beslut om i april följande regler.

Opartiskhet	45
Saklighet	32
Hänsyn till mediets genomslagskraft	18
Reklam	8
Respekt för privatlivet ¹	5

¹ Som tidigare nämnts ligger frågan om respekt för privatlivet fr o m 2021 på medieombudsmannens bord. Dessa anmälningar har endera inkommit före årsskiftet, eller hänvisats till medieombudsmannen.

Denna översikt går igenom de sju granskningar som har genomförts, och nio anmälningar granskningsnämnden har valt att inte granska. När man ställer dessa i kontrast till varandra blir det tydligt att granskningsnämnden långt ifrån alltid väljer de mest iögonfallande fallen, eller de mest kontroversiella.

Det urval av avskrivna fall NMI har valt att titta närmare på ska inte uppfattas som representativt för samtliga avskrivningar. Många av de inkomna anmälningarna är det förståeligt att granskningsnämnden avfärdar, som när anmälarna är upprörda över att det förekommer skämt i humorprogram eller ogillar att programledaren i Sportradion kritiserar hockeylaget Brynäs IF. I ett fall har en individ gjort inte mindre än sex anmälningar (bara under den aktuella perioden) mot sändningar, framför allt i text-tv, varav majoriteten går ut på att vederbörande inte upplever att en tillräckligt positiv bild ges av Ryssland och Vladimir Putin.

Men i många av de avfärdade fallen skulle en granskning kunna vara intressant, utifrån hur granskningsnämndens uppdrag är formulerat i RTL tillsammans med sändningstillstånden. En del anmälningar eftersom de gäller saklighet eller opartiskhet på exempelvis SVT Play. Andra får det standardsvar, identiskt formulerat, som sammanlagt 50 av ärendena i april har resulterat i:

Anmälningar och synpunkter från allmänheten är viktiga som underlag för nämndens tillsynsarbete. Enligt Myndigheten för press, radio och tv:s instruktion ska nämndens granskning främst avse de anmälningar vars prövning bidrar till effektiv kontroll och en god efterlevnad av gällande regler. Frågor av principiell betydelse eller som berör en enskilds personliga intressen eller liknande intressen för företag ska dock alltid prövas. För att effektivt utnyttja myndighetens och granskningsnämndens resurser behöver nämnden prioritera vissa anmälningar. Detta innebär att alla anmälningar inte kan prövas.

Med andra ord: anmälan leder inte till granskning eftersom granskningsnämnden inte är tvungen att granska ärendet. Meddelandet kan tolkas som att granskningsnämnden inte anser att det aktuella ärendet är relevant, då det inte faller under kategorin "anmälningar vars prövning bidrar till effektiv kontroll och en god efterlevnad av gällande regler". Alternativt kan det tolkas som att granskningsnämnden inte anser sig ha tid och resurser.

När granskningsnämnden väl genomför en granskning ber den programbolaget att inkomma med ett yttrande. Utifrån detta yttrande bedömer nämnden om programmet i fråga har följt reglerna. Det innebär att granskningsnämnden, om den prövar en anmälan om bristande saklighet, inte granskar det faktiska sakiäget.

Detta bekräftades av granskningsnämndens dåvarande ordförande Henrik Jermsten i ett seminarium som NMI (dåvarande Timbro Medieinstitut) arrangerade 2016 om just nämndens arbete.

– Man kan väl tycka att ja, det vore väl bra om nämndens uppgift var att förvissa sig om att allting som sänds i program är sakligt korrekt. Men så är det alltså inte, utan vad det handlar om är att baserat på anmälningar bedöma om ett visst program strider mot sändningstillståndet, sade Jermsten.²

När moderatorn frågade om granskningsnämnden alltså inte har till uppgift att avgöra om det som sagts i ett program var korrekt, svarade Jermsten:

– Det är riktigt. Vår uppgift är inte kolla om det som sades var korrekt. Vår uppgift är att kolla om ett visst program strider mot sändningstillståndet. Skulle nämnden dessutom, på det, vara dimensionerad för att göra egna faktaundersökningar och egen faktakontroll... det skulle kräva en organisation som... jag vet inte hur den skulle se ut.

Av de sju inslag som nämnden granskade i april har fem gällt saklighet och lika många har gällt opartiskhet. Två anmälningar har gällt hänsyn till genomslagskraft och två har gällt respekt för privatlivet.

² <https://www.youtube.com/watch?v=GL1vev352RM>, 2021-10-05

Fallen som granskades i april 2021

Nedan följer korta sammanfattningar av de sju granskningar som genomfördes av granskningsnämnden under den aktuella perioden.

FRIAT: Stuntvåld och rökning i SVT:s Stjärnorna på slottet

Anmälan gäller: hänsyn till mediets genomslagskraft

Det aktuella avsnittet av Stjärnorna på slottet sändes 2 januari 2021. I programmet, som går ut på att fem kända personer turas om att arrangera aktiviteter för varandra, introducerade skådespelaren Ola Rapace sin aktivitet – att utföra stunts – genom att, efter att ha frukostat på kaffe och en cigarett, låtsas slå ned en stuntman. Att vederbörande var just stuntman var varken övriga deltagare eller tittarna informerade om på förhand, utan det framgick sekunderna efter.

Detta gav upphov till tre anmälningar till granskningsnämnden. En av anmälarna menade att våldet var onödigt, och tolkade det som att programmet signalerade att våld i allmänhet är rätt metod för problemlösning. Hon ansåg att SVT borde ha lärt tittarna att "våld inte är okej" och att övriga deltagare borde ha signalerat att rätt reaktion är att hämta hjälp och anmäla. En annan anmälare tolkade programmet som att Stjärnorna på slottet betraktar våld och metoo-rörelsen som ett skämt. Kopplingen till metoo är oklar då stuntmannen var en man och

några sexuella undertoner inte förelåg, men anmälaren menade i alla fall att SVT fick "våldigt många brottsoffer", som "satt hemma och trodde de var 'säkra'", att känna extremt obehag.

Den tredje anmälaren var upprörd över att Rapace tilläts röka en cigarett i bild. Detta kan eventuellt ha inneburit att Rapace utsatte medlemmar av filmteamet för passiv rökning, vilket kan ha varit ett brott mot arbetsmiljölagstiftningen. Dessutom, skrev anmälaren, borde rökningen i programmet ha balanserats med information om tobaksrökningens konsekvenser för hälsan.

SVT invände att det framgick snabbt att våldet var ett stunt, att övriga deltagare reagerade negativt på det, samt att de visade tillbörligt avståndstagande från Rapaces rökning. Granskningsnämnden konstaterade att det snabbt framgick att slagsmålet var arrangerat och att rökandet inte framställdes som något positivt. Därför har Stjärnorna på slottet inte brutit mot reglerna om hänsyn till televisionens särskilda genomslagskraft.

FRIAT: Åsa Linderborg "misskrediterar vårt statsöverhuvud" i SR

Anmälan gäller: opartiskhet

I ett avsnitt av radioprogrammet Svensken, norsken och dansken (P1, 20/12 2020) medverkade författaren och kulturskribenten Åsa Linderborg. I ett samtal om de skandinaviska ländernas coronahantering sade hon att kungen gjorde fel i att kommentera den svenska coronastrategin: "Kungen ska faktiskt hålla käften, rent ut sagt".

Anmälaren menade att detta var "ytterst anmärkningsvärt", "fullkomligt respektlöst" mot kungen, och att Linderborg "misskrediterar vårt statsöverhuvud". SR påpekade att kungen är en offentlig person och att inbjudna gästers åsikter inte representerar programbolaget. Granskningsnämnden konstaterade att Linderborgs uttalande inte stred mot kravet på opartiskhet.

FRIAT: Intervju med Mike Pence ofördelaktigt klippt i TV4

Anmälan gäller: saklighet och opartiskhet

I TV4:s Nyhetsmorgon 8/10 2020 diskuterade programledarna och gästerna hur de amerikanska vicepresidentkandidaterna hade svarat på en fråga om USA:s hantering av coronapandemin. I det klipp som visades av den republikanske kandidaten Mike Pencés svar verkade han inte svara på frågan över huvud taget.

Anmälaren påpekade att Pence i själva verket svarade på frågan – just efter den replik som visades i TV4 – men att svaret inte kom med. TV4 invände att repliken från Mike Pence som hade sänts i Nyhetsmorgon var vad som följde omedelbart på den aktuella frågan, och hävdade att han inte svarade på frågan sedan heller.

Granskningsnämnden menade att Nyhetsmorgons klippning inte stred mot kravet på saklighet. Vad gäller opartiskhet omfattar inte det kravet TV4.

FRIAT: SVT bemöter inte en gästs påstående om antisemitism

Anmälan gäller: saklighet, opartiskhet och hänsyn till mediets genomslagskraft

I Utrikesbyrån 30/9 2020 intervjuades en svensk-israelisk bosättare. Bland annat sade han att "européerna är väldigt antisemitiska, det ligger ju i de europeiska generna". Anmälaren menade att detta är en rasistisk uppfattning som inte borde ha fått stå oemotsagd.

SVT invände att en studiegäst ifrågasatte uttalandet, samt att "européer" inte är att betrakta som en etnisk grupp, och uttalandet därför inte omfattas av regeln att public service inte får sända inslag som är kränkande mot människor med en viss etnisk tillhörighet. Granskningsnämnden instämde och konstaterade att kraven på saklighet och opartiskhet är lägre för tillfälliga medverkande än för programledare och reportrar.

FRIAT: SVT:s Veckans brott ger ensidig bild av misshandel

Anmälan gäller: saklighet, opartiskhet och respekt för privatlivet

Veckans brott 13/10 2020 handlade om en misshandel på en skola, vars representanter hanterade situationen på ett undfallande sätt. Den 15-årige förövaren dömdes i tingsrätten för misshandel. Enligt anmälningen till granskningsnämnden lät SVT offret ge en ensidig bild av händelseförloppet medan förövaren inte fick möjlighet att svara på anklagelserna. Anmälaren menade också att informationen i programmet gjorde att tittare kunde identifiera förövaren, vilket fick negativa konsekvenser för honom.

SVT invände att avsnittet handlade om att skolor avstår från att anmäla brott, vilket gjorde det naturligt att utgå från brottsofferperspektivet. SVT agerade i föreställningen att förövaren via sin advokat hade blivit erbjuden att delta i programmet, men avböjt. På förhand var det rimligt att anta att förövaren inte skulle kunna identifieras utom av dem som redan kände till händelsen. Granskningsnämnden gick på programbolagets linje.

FRIAT: En SVT-granskning av mäklarfusk anmäls av mäklaren

Anmälan gäller: saklighet, opartiskhet och respekt för privatlivet

En mäklare i Malmö har varit föremål för granskning i SVT:s lokallnyheter i Skåne (17/6, 18/6 och 24/6 2020). Mäklaren anmälde själv programmen, vilket innebär att granskningsnämnden har en skyldighet att granska dem. Han upplever att SVT har tagit ställning emot honom och att det granskningen visar, exempelvis att han lurat köpare och sålt lägenheter med förfalskade dokument, inte stämmer. Han menar också att det går att identifiera vem han är trots att han inte är namngiven i programmet.

SVT menade att granskningen är väl underbyggd och att mäklaren inte gick att identifiera, vilket granskningsnämnden instämde i.

FÄLLT: Felaktig graf i SVT påstod att Vänsterpartiet var näst största parti

Anmlan gäller: saklighet

14 december 2020 visade SVT Forum i mer än en minut en väljarbarometer som angav att Vänsterpartiet var näst största parti med 24,2 procent. Vid tidpunkten hade Vänsterpartiet i själva verket 9,7 procents väljarstöd.

SVT medger i sitt yttrande att grafen var felaktig, men påstår samtidigt att inslaget överensstämmer med kravet på saklighet. Programbolaget menar att misstaget inte var särskilt stort och redaktionen två dagar senare införde en rättning i tablåtexten till sändningen i SVT Play.

Granskningsnämnden fällde inslaget med anledning av att siffran var felaktig. Det gör SVT Forum 14/12 2020 till det enda inslag som fälldes i april.

Fall som inte granskades i april 2021

Nedan följer ett urval av de fall som inte ledde till granskning under den aktuella tidsperioden.

De bör inte ses som representativa för de anmälningar som inte ledde till granskning, utan som exempel på anmälda program där NMI bedömer att en granskning skulle ha kunnat vara intressant. I vissa fall kompletteras sammanfattningarna av en kort redogörelse för saken eller en motivering av varför det aktuella fallet vore intressant att titta närmare på.

SR nämner inte att en utredare är aktiv miljöpartist

Anmälan gäller: opartiskhet, saklighet

Avskrevs eftersom: SR:s hemsida inte behöver vara opartisk

5 april publicerade SR en artikel om den statliga utredningen "Samordning för bostadsbyggande". Utredaren, Johan Edstav, föreslog bland annat att kommuner inte längre ska behöva ställa krav på parkeringsplatser vid nybyggnation. Ingenstans i texten nämner SR att Johan Edstav är aktiv miljöpartist, både som ersättare i Uppsala kommunfullmäktige och vice ordförande i äldreutredningen.

Granskningsnämnden avskrev ärendet eftersom den enbart granskar vad som sänds i radio och TV. I artikeln på SR:s hemsida finns dock ett radioinslag om samma sak. Inte heller där nämns ett ord om Edstavs politiska engagemang. När NMI frågar granskningsnämnden varför inte själva inslaget granskades blir

svaret att anmälare som får beskedet att deras anmälan inte prövas eftersom den gäller innehåll på webben, alltid kan återkomma om anmälan avser program i radio eller tv. Denna möjlighet framgår inte i meddelandet om att ärendet inte kommer att granskas. Där står helt enkelt att granskningsnämndens beslut inte får överklagas.

Har SVT dubbla måttstockar när det gäller sexköp?

Anmälan gäller: opartiskhet

Avskrevs eftersom: SVT Play inte behöver vara opartiskt

4 april sändes den brittiska dokumentären "Gambias kvinnliga sexturister" (originaltitel: Sex on the Beach) på SVT Play. Ämnet var äldre europeiska kvinnor som reser till Gambia för att inleda sexuella relationer med yngre män, som de ofta betalar stora summor pengar till. Bland annat frågade dokumentärfilmaren sig vem som egentligen utnyttjar vem i denna relation.

Enligt anmälaren var programmet partiskt, då det förmildrar kvinnors sexköp av prostituerade män på ett sätt som skulle vara otänkbart om det hade gällt mäns sexköp av prostituerade kvinnor. Hade kvinnorna i dokumentären varit män och vice versa hade det aldrig fått sändas i SVT, menade anmälaren.

Granskningsnämnden svarade kort och gott: "För SVT Play gäller inte något krav på opartiskhet."

Soran Ismail-intervjun Persona non grata

Anmälan gäller: opartiskhet, saklighet och hänsyn till mediets genomslagskraft

Avskrevs eftersom: SVT Play inte behöver vara opartiskt, sakligt eller ta hänsyn till mediets genomslagskraft

6 april publicerades ett intervjuprogram i två delar om och med den våldtäktsanklagade komikern Soran Ismail på SVT Play. Ismail polisanmälades i samband med Metoo-rörelsen, men misstankarna avskrevs då det saknades bevis. I SVT-intervjun berättade han om hur det kändes för honom att bli *persona non grata* i offentligheten.

52 anmälningar inkom till granskningsnämnden. Anmälarna menade att programmet är partiskt till förmån för Ismail, medan kvinnorna som anlagat honom inte kommer till tals. En av anmälarna citerar SVT:s sändningstillstånd: "Kontroversiella ämnen eller händelser får inte behandlas ensidigt." Ett fåtal anmälare menar också att programmet är osakligt eller utgör ett intrång i någons privatliv.

Granskningsnämnden svarade: "För SVT Play gäller inte något krav på opartiskhet och saklighet eller att ta hänsyn till mediets genomslagskraft." När det gäller intrång i privatlivet hänvisade nämnden till Medieombudsmannen.

Johan Giesecke ger SVT:s lyssnare felaktig information om coronavaccin

Anmälan gäller: saklighet

Avskrevs eftersom: kravet på saklighet är lägre för tillfälliga medverkande i ett program än för programledare och reportrar

31 mars intervjuades Johan Giesecke i programmet 30 minuter. Där sade han bland annat att den som har fått vaccin mot corona blir immun i 99 procent av fallen. Han förtydligade: "Man är smittfri, man kan inte bli smittad, man sprider inte smitta." Programledaren Anders Holmberg invände inte mot påståendet. Detta, påpekade anmälaren, är inte faktamässigt korrekt.

Granskningsnämnden svarade att kraven på saklighet och opartiskhet är lägre när det gäller intervjuade, debattdeltagare och andra tillfälliga medverkande, än när det gäller programledare och reportrar.

NMI:s kommentar: Vid tidpunkten för anmälan användes tre vacciner i Sverige: Pfizer, Moderna och Astrazeneca. Inget av dem har en effektivitetsgrad på 99 procent. I mars gav data från Israel vid handen att Pfizers vaccin hade en effektivitetsgrad på 97 procent mot symptomatisk covid-19,¹ och Moderna rapporterade i november 2020 en effektivitetsgrad på 95 procent.² En dryg vecka innan intervjun med Giesecke sändes gick Astrazeneca ut med att dess vaccin enbart ger 79 procents skydd mot symptomatisk covid-19.³ Siffran reviderades några dagar senare till 76 procent.⁴

Programledaren gav Johan Gieseckes ord hög trovärdighet. Han presenterade gästen som "ett av världens ledande namn inom smittskydd, och mentor och tidigare chef för både Anders Tegnell och hans kollegor i Norge och Finland", samt Sveriges statsepidemiolog i tio år, forskningschef för europeiska smittskyddsmyndigheten och nu rådgivare till WHO:s generaldirektör.

1 <https://www.pfizer.com/news/press-release/press-release-detail/real-world-evidence-confirms-high-effectiveness-pfizer>, 2021-10-10

2 <https://investors.modernatx.com/news-releases/news-release-details/modernas-covid-19-vaccine-candidate-meets-its-primary-efficacy>, 2021-10-10

3 <https://www.astrazeneca.com/content/astraz/media-centre/press-releases/2021/astrazeneca-us-vaccine-trial-met-primary-endpoint.html>, 2021-09-10

4 https://www.astrazeneca.se/content/az-se/media/pressmeddelanden/svenska_pressmeddelanden/2021/azd1222-us-phase-iii-primary-analysis-confirms-safety-and-efficacy.html, 2021-09-10

Faktafel i Rapport om temperaturen på Antarktis

Anmälan gäller: saklighet, opartiskhet

Avskrevs eftersom: "alla anmälningar inte kan prövas"

I Rapport 19 mars handlade ett inslag om de kulturminnen som finns kvar efter Otto Nordenskjölds expedition till Antarktiska halvön vid 1900-talets början. Studioreportern berättade att "de snabba klimatförändringarna på Antarktis (...) hotar kulturminnen", och den inbjudne historikern Dag Avango sade att "Det är varmare i dag. Temperaturerna (...) stiger dramatiskt i polarområdena generellt men just på Antarktis är det runt Antarktiska halvön som den kraftigaste temperaturökningen sker."

Enligt anmälaren, en före detta public service-medarbetare, stämmer detta inte. Han bifogade ett niosidigt dokument med grafer och forskningskällor som visar att Antarktis under stora delar av tiden sedan den senaste istiden har varit varmare än i dag, och att temperaturen sedan 1970-talet har fluktuerat utan någon tydlig trend. Temperaturen på Antarktiska halvön har sjunkit sedan 90-talets slut. Inslaget i Rapport bryter därför, enligt anmälaren, mot reglerna för saklighet och opartiskhet.

Granskningsnämnden svarade med det standardsvar som mer än hälften av anmälningarna under april får: att den inte har tid att granska alla anmälningar, och därför inte kommer att granska denna.

Carina Bergfeldts intervju med Fredrick Federley

Anmälningarna gäller: opartiskhet, saklighet

Avskrevs eftersom: "alla anmälningar inte kan prövas"

Några månader efter att Fredrick Federley lämnat politiken, sedan det uppdagades att han hade levt tillsammans med en man som är dömd för 22 våldtäkter mot barn, intervjuades han i Carina Bergfeldts självtitulerade program den 19 mars. Intervjun fick kritik från flera håll, inklusive från Federley själv som ansåg att frågorna var "insinuanta" och "djupt gränslösa".

Granskningsnämnden fick in fem anmälningar mot programmet, varav fyra rörde intervjun med Federley. En anmälare tyckte att Federley blev påhoppad "på grund av att han är en man"; en annan uppfattade tvärtom programmet som ett försök att rentvå Federley. Den tredje anmälaren skrev att programmet bröt mot reglerna om opartiskhet, mer specifikt att "Kontroversiella ämnen eller händelser [inte får] behandlas på ett ensidigt sätt." Den fjärde anmälaren skrev att programmet strider mot kravet om saklighet, eftersom betydelsefulla uppgifter utelämnas som en konsekvens av uteblivna kritiska frågor.

Granskningsnämnden avfärdade anmälningarna med standardsvaret att alla anmälningar inte kan prövas.

NMI:s kommentar: Redan i december 2020 rapporterade Expressen att Federley kände till sin sambos kriminella bakgrund åtminstone sedan september, då han deltog i ett möte med Kriminalvården.⁵ Centerpartiets partisekreterare berättade för SVT att det framkommit att Federley känt till sambons grova brottslighet en längre tid.⁶ I Bergfeldt-intervjun sade Federley att han inte kände till sambons kriminalitet förrän han läste om den i en nättidning, och att ingen skickat domen till honom eller berättat för honom vad den innehåller. Kontrasten mellan detta och vad som gick att läsa i tidningarna i december är ett exempel på vad som skulle kunna innebära att betydelsefull information har utelämnats ur programmet.

Särbehandlade SR Melodifestivaldeltagaren Tusse?

Anmälningarna gäller: opartiskhet

Avskrevs eftersom: "alla anmälningar inte kan prövas"

Anmälaren menade att SR inför finalen i Melodifestivalen 2021 gav oproportionerligt stort utrymme för en av de tävlande. 10 mars sände P4 Extra

⁵ <https://www.expressen.se/nyheter/federleys-mote-med-kriminalvarden-om-sambons-valdtakter/>, 2010-09-10

⁶ <https://www.svt.se/nyheter/inrikes/c-fortroendet-for-federley-ar-skadat>, 2010-09-10

en halvtimmes intervju med denna deltagare, och 12 mars intervjuades han i tio minuter i P1 Morgon. Deltagaren i fråga, "Tusse", vann senare Melodifestivalen 13 mars. Anmälaren uppfattade det som att SR gynnade en specifik tävlande och därmed inte följde sitt regelverk beträffande opartiskhet. Granskningsnämnden svarade med standardsvaret: anmälningen kommer inte att prövas eftersom alla anmälningar kan inte prövas.

SVT berättar inte att de intervjuade landsbygdsborna är aktiva i Naturskyddsföreningen

Anmälningarna gäller: opartiskhet

Avskrevs eftersom: granskningsnämnden inte granskar lagrade programfiler

I inslaget "De bor på landsbygden – och vill att rovdjuren ska finnas där" intervjuades tre personer som alla tycker att stora rovdjur ska finnas i området. De presenterades som "några som bor på landsbygden utanför Norberg", men enligt anmälan till granskningsnämnden är samtliga aktiva i Naturskyddsföreningen.

Granskningsnämnden tolkade anmälan som att den gällde en publicering på SVT:s hemsida, och fattade beslutet att inte granska inslaget med motiveringen att "De bestämmelser som granskningsnämnden tillämpar gäller inte textinformation eller sådana lagrade programfiler på programföretagets eller annans webbplats som du tar upp."

NMI:s kommentar: En googling bekräftar att personer med samma namn som de intervjuade i inslaget är sekreterare i Naturskyddsföreningen i Emådalen,

ledamot i Norberg respektive kontaktperson för Naturskyddsföreningen i Lindsberg (i det senare fallet dock med annan stavning av efternamnet).

Göran Lambertz presskonferens

Anmälan gäller: opartiskhet, saklighet och hänsyn till mediets genomslagskraft

Avskrevs eftersom: SVT Play inte behöver vara opartiskt, sakligt eller ta hänsyn till mediets genomslagskraft

51 personer anmälde SVT-sändningen av Göran Lambertz presskonferens, där Lambertz gav sitt perspektiv på de våldtäktsanklagelser som riktats mot honom. Anklagelserna hade lett till två veckor i häktet för Lambertz och en polisutredning som vid tidpunkten för presskonferensen hade lagts ned då inget brott hade kunnat styrkas. Under presskonferensen, som senare togs ned från SVT:s hemsida och ersattes med en klippt version, namngav Lambertz kvinnan som anklagat honom och kallade henne "bedragerska" och "lögnare".

En återkommande uppfattning hos dem som anmält SVT Plays sändning av presskonferensen till är att sändningen strider mot reglerna om opartiskhet, både genom att den utpekade och kritiserade kvinnan inte fick möjlighet att bemöta kritiken och genom att en kontroversiell (eventuell) händelse behandlades på ett ensidigt sätt. En del anmälare menar även att sändningen var osaklig eller inte tog hänsyn till mediets genomslagskraft. Men, som granskningsnämnden skriver: "För SVT Play gäller inte några krav på opartiskhet, saklighet eller att ta hänsyn till mediets genomslagskraft."

Analys och slutsatser

Granskningsnämndens beslut i april är upplysande. Även om man inte kan dra några statistiska slutsatser av besluten under en enskild månad är det lärorikt att iaktta vilka sorters fall som har granskats och vilka som har avfärdats.

Exempelvis visar sig en debattörs milda raljans mot kungen vara viktigare att granska – i nämndens ögon – än potentiella sakfel eller underlåtelse att informera om intervjuade personers politiska engagemang.

En tänkbar förklaring finns i nämndens uppdrag. I Förordningen med instruktion för Myndigheten för press, radio och tv (SFS 2020:879) står det att granskningsnämnden alltid ska pröva "anmälningar som berör en enskilds personliga intressen, liknande intressen för företag eller *frågor av principiell betydelse*" (vår kursivering). De principiella frågornas betydelse bekräftas på MPRT:s hemsida:

Myndighetens handläggare läser alla anmälningar vi får in och sedan beslutar en ordförande vilka av dessa som kommer att tas upp av nämnden. De ärenden som nämnden tar upp är ofta mer komplicerade eller är principiellt viktiga.¹

Det kan med andra ord vara så att granskningsnämnden prioriterar principiellt viktiga fall, alltså sådana som i någon mening är prejudicerande för hur sändningstillståndens bestämmelser ska tolkas och som kan leda till ökad förståelse och efterlevnad inom programbolagen, före enkla fall. Det skulle kunna förklara varför vissa anmälningar, som ger vid handen att tydliga regelbrott kan föreligga, undgår granskning samtidigt som andra program granskas vars

¹ <https://www.mprt.se/om-oss/om-verksamheten/vara-namnder/>, 2021-10-10

eventuella regelbrott framstår som mindre problematiska. För att bringa klarhet i detta ställde NMI frågan till MPRT:s Anna Dingertz i ett mejl.

NMI: Det framgår av standardsvaret på anmälningar som inte granskas att nämnden prioriterar frågor av principiell betydelse, och en liknande formulering finns på MPRT:s hemsida: "De ärenden som nämnden tar upp är ofta mer komplicerade eller är principiellt viktiga." Innebär det att anmälningar som gäller tveksamma fall, där det inte är uppenbart hur reglerna ska tolkas och det saknas "prejudikat", går före uppenbara brott mot t ex kravet på saklighet/opartiskhet?

AD: Det framgår av myndighetens instruktion att Granskningsnämnden alltid ska pröva anmälningar som berör en enskilds personliga intressen, liknande intressen för företag eller frågor av principiell betydelse. Det betyder inte att nämnden prioriterar bort anmälningar om "uppenbara brott".

Granskningsnämnden vill med andra ord varken bekräfta eller förneka att somliga fall skulle prioriteras bort till förmån för andra. Det går dock inte att bortse från att granskningsnämnden har i uppdrag att granska samtliga anmälningar som rör frågor av principiell betydelse, medan någon liknande bestämmelse inte finns för anmälningar som gäller exempelvis opartiskhet. Sådana kan möjligen ibland behöva prioriteras bort till förmån för de principiella frågorna, eftersom granskningsnämndens resurser är begränsade.

Genom prioriteringen av de principiella fallen fungerar granskningsnämnden på ett sätt som påminner om högsta domstolen, vars främsta syfte är att skapa prejudikat som kan vägleda framtida rättsprocesser. En viktig skillnad är förstås att högsta domstolen har två instanser under sig, som hanterar rutinfallen. Granskningsnämnden är den enda instansen, vilket innebär att rutinfall den inte tar upp lämnas därhän. När det kommer till kritan verkar nämnden främst vara till för att hjälpa public service-bolagen att veta var gränsen går, snarare än att kritisera överträdelser. Eller, som den aktuella förordningen uttrycker det: "Granskningen efter anmälan ska främst avse de anmälningar vars prövning bidrar till effektiv kontroll och en god efterlevnad av radio- och tv-lagen (2010:696) och de programrelaterade villkor som kan gälla för tjänsterna."²

Men om granskningsnämnden prioriterar att bidra till effektiv kontroll och god efterlevnad av lagar och regler – vem står för själva kontrollen och efterlevnaden? Vem utför den kontroll och efterlevnad som granskningsnämnden ska bidra till? Frågans saknar ett uppenbart svar, och det är problematiskt ur förtroendesynpunkt. I den granskning Riksrevisionen genomförde av Granskningsnämnden år 2020 uppmärksammades betydelsen av att programföretagens regelefterlevnad kan prövas:

² 15 § Förordning med instruktion för Myndigheten för press, radio och tv (SFS 2020:879)

Det är också av stor betydelse för allmänhetens förtroende för programföretagen att det kan prövas om innehållet i enskilda radio- och tv-program följer de regler som finns för sändningarna.³

I sammanhanget är det värt att notera att en icke obetydlig del av public service-bolagens produktion är helt undantagen från granskningsnämndens granskningar. Det som inte sänds i tv eller radio granskas inte. Risken är att detta skapar en situation där material som kanske inte helt lever upp till reglerna publiceras direkt på respektive bolags hemsida i stället för att slopas eller omarbetas. Man bör inte dra långtgående slutsatser av enbart en månads granskningsnämndsbeslut, särskilt när månaden i fråga avviker från mönstret, men det är värt att notera att de mest anmälda publiceringarna som nämnden fattade beslut om i april, programmet om Soran Ismail och Göran Lambertz presskonferens, båda faller under den kategorin.

Det bör också noteras att anmälningar som tolkas som att de gäller text på public service-bolagens hemsidor i direkt anslutning till inslag inte leder till någon granskning av de aktuella inslagen, även när de har samma problem som texten. Detta trots att MPRT:s förordning fastslår att granskningsnämnden kan ta egna initiativ till granskningar: "Granskningsnämnden för radio och tv granskar program efter anmälan eller på initiativ av myndigheten."

³ "För förtroendets skull – granskningsnämndens granskning av public service" (RiR 2020:26)

RAPPORT

Vad granskar gransknings- nämnden?

— ■
Producerad av
Näringslivets medieinstitut

Ansvarig utgivare
Mats Olin

www.naringslivets-medieinstitut.se